

'Sociaal initiatief'

'Sluiten en onderhouden van vriendschappen'

Inhoudsopgave

Toelichting bij deze handelingssuggestie	2
Aanpak	3
<i>Leerdoelen</i>	3
<i>Pedagogische interventies</i>	4
<i>Randvoorwaarden</i>	5
<i>Suggesties voor aanpak</i>	5
<i>Verwijzing naar spellen/prentenboek</i>	8
Achtergrondinformatie	9
Bronnen	9

Door te klikken op een regel in de inhoudsopgave, ga je direct naar de bijbehorende tekst;
Als je in de tekst klikt op een blauw pijltje ga je terug naar de inhoudsopgave.

Toelichting bij deze handelingsuggestie

Leerkrachtvragenlijst Sociaal initiatief

1. Stapt uit eigen beweging op anderen af.
2. Heeft duidelijk een eigen inbreng tijdens gezamenlijke activiteiten.
3. Vertelt uit zichzelf in de groep.
4. Spreekt uit eigen beweging met andere kinderen.

Leerlingvragenlijst Contact maken met anderen

1. Ik vraag of ik mee mag doen.
2. Ik vraag of een ander met mij wil spelen.
3. Ik stel uit mezelf vragen aan een ander.
4. Ik begin een praatje met iemand anders.

Onder **sociaal initiatief** wordt het volgende verstaan: *Sociaal initiatief is de vaardigheid om in sociale situaties contact te zoeken en te maken, zowel non-verbaal als verbaal.*

Onder **sluiten en onderhouden van vriendschappen** wordt het volgende verstaan: *Vriendschap tussen kinderen is een min of meer exclusieve wederkerige relatie tussen meerdere kinderen. Vrienden zijn elkaar trouw, vertrouwen elkaar en houden rekening met elkaar. Je deelt elkaars geheimen niet zonder toestemming. Dit geeft een mate van exclusiviteit. Vriendschappen kunnen opbloeien, verdiepen, maar ook uitdoven. Tot vriendschap kun je iemand niet dwingen, bij afwijzing moet degene die afgewezen wordt dit accepteren en op zoek gaan naar een andere vriend(in).*

Aanpak

Leerdoelen

Bedenk vooraf: *Welk doel/welke doelen wil ik bereiken door te handelen?*

Preventief en curatief

De leerlijn met doelen uit deze handelingssuggestie kun je zowel preventief als curatief gebruiken. Wanneer je er preventief mee aan de slag wilt, kijk je welke doelen passen bij de leeftijd van de leerlingen in je groep. Je werkt gericht aan de doelen met passende activiteiten, net als je bij de cognitieve vakken doet. Daarnaast is het ook goed mogelijk om curatief met de leerlijn aan de slag te gaan wanneer je hebt gemerkt dat (een deel van) je groep uitvalt op het gebied van sociaal initiatief en het sluiten en onderhouden van vriendschappen.

Doel kiezen

Onderstaande leerlijn laat zien welke doelen bij welke ontwikkelingsleeftijd passen. Kies uit deze leerlijn een passend doel waar je met de groep of een individuele leerling aan wilt werken. Kijk daarbij naar wat de groep of leerling al wel beheerst en welk doel dus een passende volgende stap is.

Kijk daarnaast ook in het ZIEN! profiel naar waar de leerling/groep al goed in is. Dit kan gebruikt worden als compenserende factor(en): Welke doelen waar je aan zou kunnen werken, doen het meest een beroep op vaardigheden die een groep/leerling al meer laat zien? Daar kun je vaak het beste starten, omdat de kans op succes het grootst is als een leerling al aspecten beheerst. Voor sociaal initiatief kan dit impulsbeheersing zijn (balans egocontrole) en sociale autonomie (ruimtenemende vaardigheden).

<4 jaar	4-6 jaar	6-8 jaar	8-10 jaar	10-12 jaar
<ul style="list-style-type: none">• Kijkt naar wat een ander doet• Speelt parallel aan een ander• Vraagt aan de ander of hij mee mag spelen met een spel	<ul style="list-style-type: none">• Kijkt anderen aan wanneer ze tegen hem praten• Vraagt of de ander wil (mee)spelen• Vraagt aandacht voor zichzelf, zijn spel of activiteit	<ul style="list-style-type: none">• Geeft uit zichzelf zijn mening	<ul style="list-style-type: none">• Vraagt naar de mening/beleving van de ander	

Door te klikken op een doel, ga je direct naar de aanpak die daarbij aansluit.

Aanpak

Denk eerst na over de volgende punten en baseer je aanpak op de antwoorden.

- Wil ik klassikaal of individueel aan deze ontwikkeltaak werken?

- Zie je het gedrag al wel in uitnodigende situaties? Oefen dan in niet-uitnodigende situaties. Zie je het gedrag nog vrijwel niet? Oefen dan in eerste instantie zoveel mogelijk in uitnodigende situaties.
- Denk bij je aanpak ook na over verschillen tussen jongens en meisjes. Jongens zijn meer lichamelijk ingesteld en meisjes meer verbaal. Jongens uiten hun emoties meer fysiek (duwen, stoeien). Ze hebben letterlijk en figuurlijk behoefte aan ruimte.

Pedagogische interventies

Bedenk bij bovenstaande doelen: *Wat vraagt dit van mij als leerkracht?*

Sociaal initiatief voor deze groep is laag. Vraag je bij jezelf af wat jouw leerkracht gedrag is. Is jouw gedrag heel ruimtenemend: ben je sterk aanwezig (ben je veel aan het praten), weet je van jezelf dat je duidelijk bent in het geven van je mening en je kan laten leiden door je emoties? In dat geval kan het zijn dat de leerlingen geremd worden om sociaal initiatief te laten zien.

Er zijn vijf pedagogische vaardigheden die je als leerkracht kunt inzetten om problemen te voorkomen en aan te pakken. Dit zijn:

- Leiding geven en grenzen stellen
- **Monitoring: balanceren tussen ruimte nemen en ruimte geven**
- **Positieve betrokkenheid tonen**
- Positieve bekrachtiging geven
- Leren problemen oplossen

Voor kinderen met een lage mate van sociaal initiatief kun je werken aan de volgende vaardigheden bij het sluiten en onderhouden van vriendschappen.

Monitoring: sociaal initiatief is ruimtenemend gedrag. Wanneer je dit gedrag meer wilt zien, vraagt het van jou als leerkracht om ruimtegevend gedrag. Concreet betekent dit dat je ruimte moet geven voor het nemen van initiatief. Creëer uitnodigende situaties voor de leerlingen waarin ze de mogelijkheid krijgen om contact te hebben met hun vriendje. Doe als leerkracht een stap achteruit en observeer wat de leerling in zo'n situatie doet. Wanneer hij het moeilijk vindt om een ander te vragen of hij mag meespelen of de mening van een ander te vragen, kun jij als leerkracht meer ruimtenemend gedrag vertonen en de leerling sturen ('ik zie dat er maar één kind in de bouwhoek is. Misschien kun je daarheen lopen en vragen of je mag meespelen.'). Wanneer je het gedrag bespreekbaar maakt, en dit dan ook herhaalt, zal de leerling steeds minder sturing nodig hebben.

Positieve betrokkenheid tonen: een leerling die weinig sociaal initiatief neemt, kan verlegen of onzeker zijn. Hij kan veel baat hebben bij een leerkracht die een veilige sfeer in de klas heeft. Dit kun je stimuleren door interesse te tonen in de leerling en zijn vaardigheden. Door af en toe een (informeel) praatje met de leerling te maken, dien jij als rolmodel voor de leerling. Stimuleer dat ze jou aankijken wanneer je praat en informeer naar de mening van de ander. Wanneer je dit vaker doet, zullen de leerlingen

het gewoon gaan vinden en dit zelf ook sneller (na) gaan doen. Door jouw betrokkenheid kan de leerling daarnaast meer zelfvertrouwen krijgen, waardoor het vaker sociaal initiatief kan gaan tonen. Ook in de klas kun je een rolmodel zijn door leerlingen op elkaar te wijzen. Stimuleer leerlingen om bijvoorbeeld na afloop van een tekenles hun tekening aan elkaar te laten zien, of vraag bij het nabespreken van een taalles hoe de leerlingen deze les ervaren hebben.

Randvoorwaarden

Bedenk: *Welke zaken moeten op orde zijn, voordat ik aan een doel kan werken?*

Voordat er een proces plaats kan vinden, zijn er eisen waaraan voldaan moet worden. Zo zijn welbevinden en betrokkenheid vaak voorwaardelijk voordat aan de ZIEN! dimensies gewerkt kan worden. Hoe staat het hiermee in jouw klas?

Welke zaken moeten bij de leerlingen op orde zijn, waar je niet zonder kunt omdat een nieuwe aanpak anders niet werkt? Denk aan de behoeftenpiramide van Maslow: zijn de lichamelijke behoeften vervuld, en voelen kinderen zich veilig en zeker in de klas? Pas daarna kan aan de behoefte voor sociaal contact voldaan worden.

Zorg ook dat het klassenmanagement op orde is: kies een klasindeling die past bij de werkvormen die je toepast en die aansluit bij de vaardigheden van de leerlingen. Zorg voor duidelijke regels en hanteer ze consequent. Zorg voor activiteiten die uitdagen/in de zone van naaste ontwikkeling zitten en tegelijk ook haalbaar zijn.

Suggesties voor aanpak

Bedenk bij het kiezen van een suggestie: *Welke aanpak past bij het doel dat ik gekozen heb?*

Bij elke suggestie staat voor welke ontwikkelingsleeftijd de activiteit geschikt is, maar vaak kan het met kleine aanpassingen ook bij oudere/jongere kinderen toegepast worden. De activiteiten zijn vaak klassikaal, maar kunnen individueel gemaakt worden door als leerkracht die ene leerling in de gaten te houden en extra te stimuleren. Denk bij elke activiteit na over wat deze van jou vraagt wat betreft pedagogische interventies.

Kijkt naar wat een ander doet (<4 jaar) – kinderen stimuleren naar andere te kijken

Als leerkracht moet je modellen en de kinderen wijzen op de ander. Benoem bijvoorbeeld de toren die de ander gemaakt heeft. Vraag aan de kinderen wat ze zien en wie hem heeft gemaakt.

- Een mogelijke verdiepende vraag is wat ze van de toren vinden.

Stimuleer kinderen op elkaar te letten door een werkwijze te laten voordoen door een ander kind dat de vaardigheid al zelfstandig kan uitvoeren.

- “Kijk allemaal eens naar hem. Hij kan zijn jas al zelf aandoen en ook de rits dichtmaken.”

Er zijn ook liedjes of spelletjes waarbij kinderen elkaar moeten nadoen, bijvoorbeeld het lied 'ik stond laatst voor een poppenkraam', of 'schipper mag ik overvaren'.

Na afloop kun je kinderen elkaar laten vertellen waar ze mee gespeeld hebben. Wanneer ze iets gemaakt hebben, kunnen ze dit aan elkaar laten zien.

Speelt parallel aan een ander (<4 jaar) – voldoende materialen

Laat kinderen in tweetallen kiezen waar ze willen spelen, of deel de groep zelf in in tweetallen. Zo leren ze om samen ergens te spelen en creëer je een situatie waarin kinderen zich bewust van de ander kunnen worden.

Zorg voor voldoende spelmaterialen. Bij voorkeur meerdere dezelfde materialen, zodat kinderen ieder voor zich hetzelfde kunnen doen. Wijs ze af en toe op wat de ander doet, zodat ze ook soms naar het spel en de ander kijken.

Vraagt aan de ander of hij mee mag spelen met een spel (<4 jaar) – samen spelen

Besprek met de kinderen wat je moet doen als je met iemand mee wilt spelen: loop naar diegene toe, vraag of je mee mag spelen. Doe het als leerkracht voor, of laat het kinderen voordoen.

Laat ze daarna, bijvoorbeeld tijdens het buitenspelen zelf vragen of het met een ander mee mag spelen. Wanneer je ziet dat kinderen alleen spelen, kun je ze stimuleren om deze stappen te laten zien.

- Wanneer kinderen het moeilijk vinden, kun je ze als leerkracht ondersteunen door het samen te doen of bij de leerling te blijven. Wanneer dit goed gaat, en de leerling een succeservaring opdoet, zal het de volgende keer iets makkelijker gaan.

Kijkt anderen aan wanneer ze tegen hem praten (4-6 jaar) - gespreksregels

Leer de kinderen gespreksregels aan. Elke week stel je één regel centraal en laat je ze in tweetallen of kleine groepjes hiermee oefenen. Dit kan goed tijdens de kring op maandagochtend wanneer ze vertellen wat ze in het weekend gedaan hebben.

- Voor oudere kleuters kun je een oefening introduceren waarbij de persoon die praat moet stoppen met praten als de ander hem niet meer aankijkt. Op dit manier worden kinderen zich bewust wanneer ze wel of niet de ander aankijken.

Ga aan de hand van een praatplaat over het thema waar mee gewerkt wordt in gesprek met de kinderen. Laat ze op elkaar reageren en geef daarbij aanwijzingen over de gespreksregels als aankijken van anderen, uit laten praten, etc.

Vraagt of de ander wil (mee)spelen (4-6 jaar) – bij het spelen

Laat één kind kiezen waar hij wil spelen. Vraag hem met wie hij graag wil spelen, en laat hem vervolgens deze persoon zelf vragen of hij mee wil doen. Oefen dit een paar keer, tot de kinderen het uit zichzelf kunnen.

Vraagt aandacht voor zichzelf, zijn spel of activiteit (4-6 jaar) – mini-spreekbeurt

Laat iedere week één kind iets meenemen waar hij trots op is of wat hij leuk vindt om te doen. Laat in de kring het kind vertellen hierover. Met ouders kun je bespreken wat de bedoeling is zodat ze thuis al een beetje kunnen voorbereiden.

Dit is een soort mini-spreekbeurt.

Geeft uit zichzelf zijn mening (6-8 jaar) – reageren met voorwerpen

Geef opdrachten in kleine groepjes, bijvoorbeeld om ergens over te praten, of om samen opdrachten te maken.

- Elk kind krijgt twee voorwerpen (bijvoorbeeld puzzelstukjes of blokken) om te reageren.
- Als een kind gezegd heeft wat hij van het onderwerp vindt, dan levert hij een van de voorwerpen in. Deze worden in het midden neergelegd.
- Aan het eind van het gesprek moeten alle voorwerpen ingeleverd zijn (kinderen worden hierdoor gestimuleerd om hun mening te geven, maar mogen zelf weten op welk moment zij dit doen).

Jouw mening draagt bij aan het eindproduct: de puzzel of blokkentoren is compleet (door op deze manier te werken, kun je kinderen de beleving geven dat hun mening ertoe doet).

- Bespreek dit eventueel kort met de kinderen. (zonder alle puzzelstukjes is de puzzel niet af)

Vraagt naar de mening/beleving van de ander (8-10 jaar) - debat

Tijdens een groepsgesprek kun je goed werken aan dit doel. Dit groepsgesprek kan over een actueel thema gaan of over een ander thema dat de leerlingen interesseert. Een goede gespreksvorm om te oefenen met het geven van je mening is het debat.

Verdeel de leerlingen in groepjes. De ene groep bedenkt argumenten voor het thema en de andere argumenten tegen. In het groepsgesprek wisselen jullie de voor- en tegenargumenten uit.

- Elke leerling moet een bijdrage leveren aan het debat. Om te zorgen dat dit ook echt gebeurt, kun je met beurtenstokjes werken.
- Je kunt bij deze werkvorm zelf de grootte van de groepen bepalen.
- Denk bij deze werkvorm wel aan het welbevinden van de leerlingen, voelen zij zich veilig en vertrouwen zij elkaar?
- Leerlingen die weinig initiatief laten zien, hebben vaak een negatief zelfbeeld en weinig zelfvertrouwen. Je kunt deze werkvorm dan beter in een klein groepje uit laten voeren.

Verwijzing naar spellen/prentenboek

Bedenk: *Hoe kan ik materialen inzetten om te werken aan de leerdoelen?*

Het inzetten van spellen/prentenboeken kan een effectieve bijdrage leveren bij het werken aan sociaal initiatief binnen het sluiten en onderhouden van vriendschappen. Hieronder volgt een suggestie. Gebruik dit ter inspiratie en kijk wat er op jouw school aanwezig is.

Spel 'Kikker in de dierentuin' / uitgeverij: De Coole Kikker / aantal spelers: 2-16 / geschikt voor: onder- en middenbouw / duur: 15-30 minuten.

Al gooiend met de dobbelsteen lopen de leerlingen door de dierentuin. Een volwassene leest de vragen voor waar ze samen antwoord op moeten geven. Spelenderwijs leren ze zo acht belangrijke cognitieve en sociaal-emotionele vaardigheden. De vragen worden afgewisseld met samenwerkingsopdrachtjes of actieve spring- en klap spelletjes. Onderweg kunnen de leerlingen euromunten bemachtigen. Wanneer ze op een appeltje komen, worden alle euro's bij elkaar opgeteld en samen overleggen ze welk gezond hapje voor kikker gekocht kan worden.

In deze en andere spellen moeten de leerling sociaal initiatief tonen door bijvoorbeeld te kijken naar wat de anderen doen, anderen aan te kijken als ze tegen hem praten en zijn mening te geven. Doordat het een spel is, wordt de drempel om sociaal initiatief te tonen lager voor de kinderen. Als spelbegeleider ben jij aanwezig in het spel en kun je ze in de gaten houden en/of stimuleren om de vaardigheden te laten zien.

Spel 'Het babbelspel' / uitgeverij: Baert / aantal spelers: 2-8 / geschikt voor: midden- en bovenbouw / duur: 30 minuten.

Het spel nodigt uit om sociale vaardigheden te oefenen aan de hand van korte opdrachten. Er zijn zes verschillende opdrachtkaarten. Per vaardigheid zijn er 80 opdrachten te doen. Ze zijn te herkennen aan hun eigen kleur. De volgende vaardigheden worden geoefend: spontaan praten aan de hand van een foto, praten over jezelf, doe-opdrachten, rollenspel, inzicht krijgen in je vaardigheden en je mening uiten.

Doordat leerlingen in kleine groepjes het spel spelen, is de drempel lager om sociaal initiatief te tonen. Er wordt van hen verwacht dat ze hun mening uiten en dat ze ook naar de mening van de ander vragen en luisteren. Als leerkracht kun je bij het spel zitten om deze vaardigheden te stimuleren, maar je kunt het de kinderen ook zelf laten spelen.

Er zijn meer spellen en prentenboeken die erg geschikt zijn voor het oefenen van de leerdoelen. Kijk voor een volledig overzicht in ParnasSys onder informatief, onder het kopje 'Sovamethoden/materialen/prentenboeken'. Per spel is aangegeven welke doelgroep het spel voor is bedoeld en aan welke ZIEN! vaardigheden je met het spel kunt werken.

Achtergrondinformatie

Deze handelingssuggestie gaat om sociaal initiatief binnen het sluiten en onderhouden van vriendschappen.

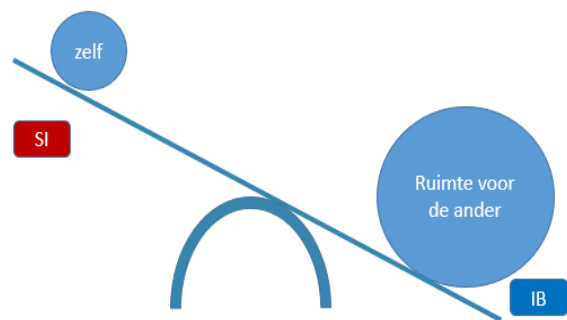
Sociaal initiatief verwijst naar het aspect om gevoelens aan bod te laten komen en over te gaan tot het nemen van initiatief in de sociale situatie. Een kind dat laat zien te beschikken over de vaardigheid Sociaal initiatief, voelt zich waarschijnlijk competent in de omgang met anderen. Een kind dat over deze vaardigheid beschikt, heeft een eigen inbreng en vraagt ruimte voor zichzelf. Het neemt de ruimte om contact met andere kinderen te zoeken en actief mee te doen met groepsactiviteiten.

Een kind kan weinig initiatief laten zien in de omgang met leeftijdsgenoten. Dit kan zichtbaar worden in het aangaan van contact met andere kinderen. Als een kind dit weinig laat zien, dan zijn er minder mogelijkheden om vriendschap te sluiten.

Relatie met andere ZIEN!-dimensies

- Impulsbeheersing

Bij kinderen met een beneden gemiddelde tot lage score op sociaal initiatief en een hoge score op impulsbeheersing, wordt soms gesproken van sociaal angstige kinderen. Zij hebben een te sterke egocontrole, waardoor impulsen en gevoelens sterk worden onderdrukt en geen initiatief wordt genomen om gevoelens te uiten.

Is de egocontrole in balans, dan kan een kind inschatten wanneer het goed is om initiatieven te nemen, en wanneer het impulsen moet onderdrukken. Sociaal angstige kinderen zijn vaak bang om negatief beoordeeld te worden. Deze kinderen voelen zich vaak niet competent om een bepaalde taak te volbrengen. Het vermijdende gedrag uit zich in stil en teruggetrokken gedrag. Het betekent dat kinderen weinig ruimte nemen voor zichzelf, en veel ruimte geven aan een ander.

Bronnen

Broer, N.A., Haverhals, B., & Bruin, H.L. de (2012). *Verantwoording pedagogisch expertsysteem ZIEN! Voor het primair onderwijs!* Gouda: Driestar educatief.